

Др Аника Ковачевић, доцент
Правни факултет Универзитет у Крагујевцу
akovasevic@jura.kg.ac.rs
ORCID: 0000-0002-5632-1917

Изворни научни рад
УДК: 342.533:342.4(497.1)"1974"
DOI: 10.46793/Ustav74.361K

СПЕЦИФИЧНОСТИ ПОЛОЖАЈА СКУПШТИНЕ СФРЈ ПРЕМА УСТАВУ ИЗ 1974. ГОДИНЕ*

Апстракт

Скупштина СФРЈ је централна и најзначајнија институција политичке власти федерације. Сам назив тежи да нагласи дубље измене у структури Скупштине и потенцијалном новом начину одлучивања. Уставом СФРЈ из 1974. године се наглашава да је Скупштина институција СФРЈ, односно федерације као заједнице. У складу са наглашеном водећом улогом радничке класе у развоју уставног система СФРЈ, једна од најзначајнијих промена и уставних новина је свакако увођење делегатског система, тј делегатски начин конституисања органа и тела у којима се доносе одлуке. Уставом СФРЈ је прокламован скупштински систем, међутим, поједине поставке нису доследно спроведене, те је дошло до нарушавања овакве концепције власти. Најкрупније одступање, а самим тим и нарушавање опште поставке система скупштинске власти, испољава се у положају Председништва СФРЈ и Савезног извршног већа. Положај Скупштине осликао је комплексност друштвено - политичког стања и тежње да се политички механизам прилагоди међунационалним односима, односно да се интенција ка индивидуалношћу и нужност уједињавања националних група решава успосављањем равнотеже, партиципације, равноправности у самој структури федерације.

Кључне речи: Скупштина СФРЈ, самоуправљање, делегатски систем, скупштински систем

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

I УВОД

Устав СФРЈ из 1974. године представља засигурно један од најконтраверзнијих и најсложенијих уставних документа наше правне историје, што потврђују последице његове примене - сукоби, тензије и погибије у процесу нестајања СФРЈ, које су и данас заступљене и о којима се полемише и расправља. Оштри критичари истичу да је овај Устав главни кривац за распад Југославије, док са друге стране, има оних који у његовим гломазним и идеолошко - институционално сложеним одредбама, препознају последњи покушај да се успостави јединствен, пре свега, друштвени поредак са циљем стабилизације државно – политичког система.¹ Сви југословенски уставни, од одлука АВНОЈ-а, па и Устав СФРЈ из 1974. године, посебну пажњу и значај давали су скупштинама - то је изазвано, не само политичким значајем скупштине, већ и захтевима нормативног усклађивања и регулисања новонасталих националних, друштвених односа, потреба и схватања друштва. У овом југословенском Уставу изражене су промене у федерацији, односно покрајина у њој, али и однос између друштва и политичке структуре, нарочитио после увођења самоуправљања. У скупштинским надлежностима изражен је облик политичког система или облик владавине који се дефинише у складу са положајем скупштине према осталим институцијама којима се поверава одређена функција или димензија власти.²

Као традиционално централна институција демократије и изабрано тело које представља све структуре друштва, парламент има јединствену одговорност, да демократским дијалогом и компромисом, интегрисхе и усклађује све супротстављене интересе и очекивања различитих група и заједница. Карактер и положај парламента у једном уставном и политичком систему, условљени су структуром, ширином и природом његове надлежности, али и сплетом односа са другим органима власти, као и политичким приликама и односом политичких снага.³ Тако је положај Скупштине СФРЈ неопходно анализирати кроз најзначајније новине и специфичности целокупног социјалистичког друштвеног и политичког система установљеног Уставом СФРЈ из 1974. године.

II ОСВРТ НА НАЧЕЛА СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ДЕМОКРАТИЈЕ И ДРУШТВЕНО САМОУПРАВЉАЊЕ

Кроз основна начела, уставотворац нуди образложење вредности и темељних стандарда које државни органи могу и морају користити како би добили упутство за своје тумачење (интерпретацију) одређеног правног текста и конкретне правне норме или да би се попуниле правне празнине у писаном

¹ Вид. А. Фира, *Историјска величина Устава СФРЈ из 1974.*, Директор бр. 8-9, 1986, 55-58.

² Ј. Ђорђевић, *Уставно право*, Београд, 472.

³ П. Николић, *Уставно право*, Београд, 1993, 375.

праву.⁴ Тако, кроз начела друштвеног уређења, Устав СФРЈ је дефинисао социјалистички систем на основу положаја човека у њему „класе и свих радних људи и на односима међу људима као слободним и равноправним произвођачима и ствараоцима заснива се на власти радничке, чији рад служи задовољавању њихових личних и заједничких потреба”.⁵ Постоје мишљења да је Устав СФРЈ акт мешовитог карактера, односно, да је у исто време правни акт и друштвена повеља самоуправљања, с обзиром да је у нормативном делу широко регулисана материја самоуправљања, организација привреде итд.⁶

Као идолошки правац, социјализмом се истиче значај заједнице и обликовања идентитета појединаца друштвеним утицајем и припадношћу друштвеним групама и колективним телима. Друштвена својина, као израз социјалистичких друштвено-економских односа међу људима, основа је слободног удруженог рада и владајућег положаја радничке класе у производњи и у друштвеној репродукцији у целини, као и основа сопственим радом стечене личне својине која служи задовољавању потреба и интереса човека.⁷ Социјалисти су у најзначајнијој мери проучавали расподелу зарада и тако уочили постајање класа у друштву.⁸ Такође, социјализам се залаже за заштиту и унапређење интереса експлоатисане радничке класе јер она, између осталог, представља главну снагу друштвених промена. Ипак, социјалисти су истицали и залагали се за нестајање друштвене и економске неједнакости или бар, њено умањење.

Уставом СФРЈ се инсистира на ојачању и утемељењу положаја човека у друштву - „Друштвено-економски и политички систем произилази из оваквог положаја човека и служи њему и његовој улози у друштву”.⁹ У тадашњем новинском листу *Борба* је на насловној страни објављено да је проглашен Устав СФРЈ којим је „први пут у историји људског друштва радни човек добио право да управља резултатима свога рада и постао сам свој представник,

⁴ Ј. Вучковић, *Уставна начела*, у: Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ (ур. С. Соковић), Правни факултет Универзитет у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2022, 163.

⁵ Устав СФРЈ, Сл. лист СФРЈ, бр. 9/74, Уставна начела, одељак II, ст. 1.

⁶ Вид. Ј. Ђорђевић, *Концепција и структура новог Устава СФРЈ*, у: Концепција новог Устава (ур. Р. Марковић, П. Николић, Д. Поповић), Марксистички центар Градски комитет ОСК, Правни факултет, Београд, 1989, 10.

⁷ По питању друштвене својине, социјалисти су подељени. Неки у њој виде суштину и циљ самог социјализма (њоме се повезују материјални ресурси којима се ствара опште добро, уз мишљење да се приватном својином подстиче себичност, похлепа, друштвене тензије и поделе), док други у њој виде пуко средство за ширење једнакости. Вид. Е. Хејвуд, *Политика*, Београд, 2004, 103.

⁸ Е. Гиденс, *Социологија*, Београд, 2007, 288.

⁹ Устав СФРЈ, Уставна начела, одељак II, ст. 3.

посланик и одборник...“¹⁰ Човек је центар, ослонац, база целокупног система. Дакле, кроз уставне одредбе се може закључити интенција уставотвораца да изрази положај човека као субјекта који у друштву наступа као слободан и равноправан произвођач и као стваралац у односу према другим субјектима.¹¹

Тако је, кроз одредбе Устава СФРЈ, изражено схватање социјалистичке демократије у свом специфичном виду и посебном политичком систему демократије. Потребно је истаћи да начело народне суверености, као фундамент демократије, постоји и у буржоаским и у социјалистичким уставима, наравно са различитим значењем. У свакој држави која је подељена на класе, власт стварно припада једној друштвеној класи, која је власник средстава за производњу¹², која посредством државних органа штити своје интересе. За разлику од буржоаске државе, у социјалистичкој држави је примењена институција социјалистичког, друштвеног власништва над средствима за производњу. Истиче се да међу грађанима нема више оне неједнакости, изабљивања и зависности као у буржоаској држави – тако се омогућава да се начело народне суверености поклапа са стварним уставним уређењем земље.¹³ Заправо, поклапање је потпуније у што потпуније оствареном социјализму, тј. што је мање средстава за производњу у приватном капиталу. Такав систем демократије, у Југославији, је био изражен друштвеним самоуправљањем.¹⁴ При том, такав систем не представља само облик демократског управљања радника условима и средствима за производњу, већ предствља и полазну тачку преображаја друштва, на основу руководеће улоге интереса радничке класе, уз истицање важности ефикасног система одговорности, пре свега личне, те овакав облик демократског управљања доводи до веће хуманизације и демократизације целокупног система.

Друштвено самоуправљање представља један од основних принципа друштвено – политичког система СФРЈ. Југословенска демократија, изражена као друштвено самоуправљање означава, не само уједињавање политичког и социјално-економског суверенитета радног народа, као носиоца тог суверенитета, већ подразумева и одговарајући друштвени процес у развоју система, као својеврсне друштвене интеграције и кооперативне функције.

¹⁰ *Борба*, петак, 22. фебруар 1974, година LIII, број 51

¹¹ Уп. А. Свифт, *Политичка филозофија*, Београд, 2008, 111-117.

¹² Уп. П. Вранички, *Историја марксизма прва књига*, Загреб, 1978, 24 – 28.

¹³ Ј. Стефановић, *Уставно право ФНРЈ Југославије и компаративно право*, Накладни завод Хрватске, Загреб, 1950, 34-35.

¹⁴ Кардељ истиче да да је „прва системска одлука о системском развијању самоуправних облика била донета лета 1949 године на састанку са другом Титом у Сплиту, који је самоуправним тежњама дао пуну подршку, те је одлучено да треба припремити целовиту акцију за самоуправни преображај целокупног управљања друштвеним производним средствима.“ Е. Кардељ, *Самоуправљање 1 друштвена својина*, Сарајево, 1982, 285.

Нарочито се изражава кроз институционализоване облике удруженог рада и облике друштвеног заједништва — месне и самоуправне интересне заједнице и друге друштвено-политичке заједнице (скупштина општине, аутономне покрајине, републике или Федерације) и њихових помоћних органа.¹⁵ Дакле, реч је о својеврсном облику демократије, различите од представничке, парламентарне демократије класичног типа. Самоуправна југословенска демократија је објашњавана као процес подруштвљавања политичке власти, где се држава не може схватити, нити се може поставити као супростављена снага самоуправљању.¹⁶

¹⁵ Д. Кулић, *Промене у уставном систему Југославије од устава СФРЈ из 1963. до устава СФРЈ из 1974. године*, У: Зборник Правног факултета у Нишу, Ниш, Правни факултет, 1977, 87.

¹⁶ Самоуправни споразум је Уставом одређен концепт начин удруживања у систему удруженог рада. Међутим, самоуправни споразум није само акт удруживања, као чин који треба да оствари, повеже и конституише заједништво. Самоуправни споразум представља један стални, трајни метод рада и пут живота и реализовања свих основних активности у систему удруженог рада. Самоуправни споразум је Уставом утврђен као најзначајнији елемент остваривања удруженог рада. Он, силом Устава, има конститутивни карактер. Нема удруживања без самоуправног споразума. У систему удруживања самоуправни споразум је Уставом утврђен, као једини уставни пут удруживања радних људи у основним и другим организацијама удруженог рада. Овај акт омогућава остваривање уставне премисе о удруженом раду и положаја радних људи у њему, према коме они на основу слободног, непосредног ли добровољног споразумевања преузимају права, дужности и одговорности у међусобним односима у удруженом раду и његове асоцијације — организације удруженог рада. Вид. Устав СФРЈ, одељак IV. Међутим овако постављен институт је изавао бројне проблеме, нејасноће и спорења, како у пракси, тако и у теоријским објашњењима - која је природа самоуправних споразума, које им место треба дати у систему југословенског права? Затим, какав је однос између њих и аката државног карактера и могу ли се на њихов настанак, примену и престанак примењивати правила уговорног права, као и многа друга питања. Можемо издвојити уговорну концепцију, која у њима види акте уговорног карактера са многим особинама уговора облигационог права; концепцију о самоуправном споразуму. Затим концепцију о нејединственој правној природи самоуправних споразума која налази да свака врста самоуправних споразума има другачију правну природу па отуда немогућност изналажења јединствене правне природе ових аката. Такође нормативна концепција сходно којој самоуправни споразуми имају обележја правног акта; мешовита концепција по којој самоуправни споразуми представљају нормативне акте уговорног карактера; концепција по којој су самоуправни споразуми акти *sui generis*, услед постојања бројних иновативних, и југословенској правној пракси непознатих специфичности. Концепција по којој су самоуправни споразуми нова врста правних послова самоуправног права, која се даље разгранала у више праваца и мишљења (концепција о самоуправним споразумима као једино адекватним актима самоуправно-споразумских односа, затим концепција о самоуправним споразумима као новим инструментима афирмације самоуправног

III ДЕЛЕГАТСКИ СИСТЕМ СФРЈ

У складу са наглашеном водећом улогом радничке класе у развоју уставног система СФРЈ, једна од најзначајнијих промена и уставних новина је свакако увођење делегатског система, тј. делегатског начина конституисања органа и тела у којима се доносе одлуке, почев од основних самоуправних организација, па све до скупштина друштвено- политичких заједница.¹⁷

Истиче се разликовање партиципације и самоуправљање радног човека - те је тако југословенски систем социјалистичког самоуправљања постепено прерастао фазу партиципације тиме што је радничка класа, заједно са свим радним људима, стекла непосредан утицај на одлучујуће институције система државне власти.¹⁸ Таква позиција радничке класе и удруженог рада је ојачала кроз делегатски систем, као специфични облик демократског система друштва, а не политичке партије. То је била полазна тачка, како за формирање институција државне власти, тако и за организовање и начин деловања идејних и политичких снага друштва.

Овај нови модел делегатског система није само изборни процес, како се обично систем делегације може да схвати. Делегатски систем је основа целокупног система социјалистичке демократије и не представља само начин избора, поготово, не класични политичко – представнички изборни систем, већ облик непосредне демократије. Тачније, реч је о интересној непосредности, специфичном и својеврсном заступању самоуправних интереса, тј. заступања од стране оних чији су интереси.

Схватање и позиционирање Скупштине као врховног законодавног и извршног народно-представничког тела, тачније, Скупштине као радног тела, текао је постепено како у уставним актима, у пракси, тако и у југословенској правној теорији. Поставка да је Скупштина уједно врховно законодавно и извршно тело, али и радно тело – подразумевала је слабење поимања Скупштине као класичног представничког тела организованог на

социјалистичког морала и концепција о самоуправним споразумима као оптималним средствима интересних стратегија). На крају можемо издвојити ванправну концепцију која овим актом оспорава правни карактер. Вид. Л. Спиновић - Јовановић, *Самоуправни споразуми – акти самоуправног права*, *Анали Правног факултета у Београду* бр. 1-4, 1983, 625. Вид. С. Царић, *Испуњење самоуправних споразума*, *Страни правни живот* бр. 1, 1977, 65-67. Вид. Д. Мрксић, *Извори права о самоуправним интересним заједницама*, *Право теорија и пракса* бр 1-2, 1987, 36-39. Б. Фатић, *Критички приступ друштвеном договору и самоуправном споразуму*, *Наша законитост часопис за правну теорију и праксу* бр. 6, 1984, 753-754.

¹⁷ Вид. Р. Марковић, *Уставно право и политичке институције*, Београд, 1998, 168.

¹⁸ Уп. Враницки, П., *Хисторија марксизма друга књига*, Либер, Загреб, 1978. 19 -25., Е. Кардељ, *op.cit.*, 412.

територијалном начелу и општем праву гласа.¹⁹ Да би социјалистичко друштво остварило своју суштину кроз друштвени преображај и друштвено ослобођење рада – Скупштина мора бити радно тело у којем ће бити представљени интереси радних људи. Дакле, Скупштина треба да превазиђе карактер класичног представничког тела, где након избора, настаје одвојеност између бирача и изабраних. Сходно Уставу СФРЈ, Скупштина произилази из делегатске базе, коју чине самоуправно организовани људи у три основна облика: у удруженом раду, месним заједницама и друштвено-политичким организацијама. Између делегатске базе и чланова скупштине тј. делегата, постоји непрекинута радна повезаност. Тако, одлучивање у Скупштини није одвојено од самоуправне делегатске базе, већ представља наставак самоуправљања у њој.

Делегације су саставни део скупштине и представљају спону до самоуправне друштвене базе којој су одговорни. Базу чине радне и друге самоуправне организације – у којима су радни људи свесни својих друштвених интереса, „а не неки апстрактни политички грађанин који неизбежно постаје објект манипулисања оних снага које фактички поседују власт у друштву.“²⁰ Радни људи делегацију бирају непосредно, тајним гласањем.²¹ Делегате у одговарајуће скупштине друштвено – политичке заједнице делегирају из састава делегација једна или више делегација основних самоуправних организација и заједница, повезаних радом и другим заједничким интересима или интересима у друштвено-политичкој заједници, односно делегати тих организација и заједница у скупштини општине.²²

Уставом је, даље, предвиђено да остале самоуправне организације и заједнице у складу са законом, својим статутима утврђују број чланова и састав делегација, као и начин избора и опозива делегација. Делегација мора да

¹⁹ Тако, Смиљко Сокол, заступајући Русо-ово схватање о недељивом, неугуђивом и непредстављивом народном суверенитету, истиче да изворна идеја делегатског система изражава настојање да се суштина непосредне демократије „угради“ у оне празнине у начину одлучивања у оквиру којих се због броја субјеката и сложености одлука, мора претежно обављати на правнотехнички непосредан начин. Дакле, народни заступници не смеју бити представници народа, његови комисионари – народ као континуитет генерација не може вршити своју власт сам. Он истиче да југословенски делегатски модел има две могућности: или класични представнички систем у којем је грађанин основ целокупног система и где постоји правна самосталност посланика или је потребно потражити својеврсну комбинацију делегатског и представничког система. С. Сокол, *Делегатски и скупштински систем у новом Уставу*, у: Концепција новог Устава (ур. Р. Марковић, П. Николић, Д. Поповић), Марксистички центар Градски комитет ОСК, Правни факултет, Београд, 1989, 56-58.

²⁰ Кардел, *op.cit.*, 444.

²¹ Устав СФРЈ, чл. 134. ст. 1.

²² Устав СФРЈ, чл. 138.

обезбеди заступљеност радника свих делова у процесу рада, тј. да одговара социјалном саставу основне самоуправне организације и заједнице.

Делегат, међутим, није у сваком питању везан „императивним мандатом“ јер би то сувише отежало и успорило рад скупштине, поготову, када је реч о републичкој, а нарочито, Скупштини СФРЈ. Делегација свом делегату у скупштини даје инструкције за рад, а не поставља захтеве и наредбе како би требало да гласа о сваком поједином питању. Након претресања у делегацији оних питања која су на дневном реду скупштине, делегација даје опште упутство, али је у том оквиру делегат самосталан о опредељивању и гласању о односним питањима.²³ Дакле, делегати не представљају пуке преносиоце мишљења својих самоуправних организација, већ кроз конструктивни дијалог и договор са другим делегацијама теже да пронађу решења која одговарају општим друштвеним интересима. Морају се старати о усклађивању појединачних са заједничким интересима. Делегатска већа утврђују политику и одлучију о свим значајним питањима за привредни, социјални, културни живот и друштвени развој у интересу радног човека. Ако самоуправна заједница не буде задовољна радом свога делегата или своје делегације, она може и да их опозове. Такође, делегација или делегат имају право да поднесу оставку ако се не слажу са смерницама које им даје самоуправна заједница, односно делегација којој су одговорни.

Смисао делегације у Југославији управо настаје у његовом трајању као систему који представља окосницу целокупног друштвено-политичког система Југославије. Према Уставу СФРЈ, делегатски принцип је један трајни процес друштвено-политичког система.²⁴ Он постаје нужни инструмент и пут остваривања водеће улоге радничке класе у временски неограниченом дејству и трајању. Она у уставном систему Југославије не представља политичко представништво са општим политичким мандатом у класичном смислу као политичко представништво грађана, различитих политичких структура територијалног типа, већ је то делегација самоуправно организованих радних људи који обезбеђују директно присуство интереса и који се изражавају и остварују у самој друштвеној бази.

IV СКУПШТИНСКИ СИСТЕМ СФРЈ

Скупштински модел система власти представља веома специфичну теоријску конструкцију, имајући у виду да је, наизглед, реч о једноставној конструкцији која се доминантно испољава у превласти скупштине над егзекутивом, а заправо не постоји аутентичан скупштински модел и

²³ Вид. Устав СФРЈ, чл. 138.

²⁴ Д. Кулић, *op. cit.*, 87.

општеприхваћена теоријска дефиниција овог модела.²⁵ Такође, постоје констатације о релативно неуспешној историјској примени овог система, без обзира на чињеницу да је реч о демократском сједињењу власти.²⁶ Свакако, као основна обележја овог модела уређења власти се могу извојити широка и значајна овлашћења скупштине и одговорност извршне власти пред легислативом без могућности и инструмента утицаја на легислативу - извршна власт је организационо и функционално зависна од скупштине.²⁷

Имајући у виду да је социјалистичка демократија нужни облик политичког система социјалистичке државе, скупштински систем се појављује као најприкладнији облик система власти у таквој демократији.

Скупштина СФРЈ је централна и најзначајнија институција политичке власти федерације. Сам назив тежи да нагласи дубље измене у структури Скупштине и потенцијалном новом начину одлучивања. Уставом се наглашава да је Скупштина, у ужем органском смислу, институција СФРЈ, односно федерације као заједнице. „Скупштина СФРЈ је орган друштвеног самоуправљања и највиши орган власти у оквиру права и дужности федерације.“²⁸ Дакле, Скупштина се може тумачити као орган власти и као такава има одговарајућа права и дужности самоуправног карактера, док је према другом схватању, реч о органу самоуправљања. Из овакве формулације се може закључити да је Скупштина и даље институција дуалистичког друштва, друштва у покушају интеграције у којем су политичка власт и самоуправљање релативно одвојне аутономне области управљања које се, при различитим околностима, допуњавају, а некада одвајају у својим противречностима.

Са гледишта улоге и ауторитета Скупштине, самоуправни карактер се обезбеђује у структури – претежну и можемо рећи, одлучујућу улогу, имају

²⁵ Вид. В. Петров, Д. Симовић, *Уставно право*, Београд, 2018, 323.

²⁶ П. Николић, *Скупштински систем – искуства и перспективе примене*, у: Два века савремене уставности (ур. М. Јовичић), књ. 9, Српска академија наука и уметности, Београд, 1990, 428.

²⁷ Што се организационе зависности тиче, скупштина је начелни носилац извршне функције, али због своје гломазности и организационе неподобности, она вршење извршне функције поверава извршном органу чије чланове бира из својих редова – нема чланова по положају, док функцију шефа државе, не врши посебан државни орган, већ поред својих осталих функција, председништво скупштине. Са друге стране, функционална несамосталност се огледа у немогућности доношења општих аката, њихова акта не подлежу оцени уставности и законитости, а скупштина је овлашћења да оцењује целисходност аката извршних органа. Вид. Р. Марковић, *Скупштински систем власти према одлукама Другог заседања АВНОЈ-а и Устава СФРЈ од 1974. године*, *Наша законитост часопис за правну теорију и праксу* бр. 6, 1984, Загреб, 738. Д. Батавељић, *Уставно право*, Крагујевац, 2022, 96-97.

²⁸ Устав СФРЈ, чл. 282. ст. 1.

домови који представљају конституисане делегације организације удруженог рада и других самоуправних организација и заједница. Тако, Устав СФРЈ предвиђа одговарајући утицај Скупштине на функционисање, али не и на положај и статус самоуправних институција. Уставна дефиниција Скупштине, као органа друштвеног самоуправљања, заснива се на потреби да она у свом раду, у односу према друштву и облицима свог одлучивања и утиција, мења своје класичне особине и форме парламентарне институције и претвара се у једну врсту радног тела. Из саме политичке власти не произилазе посебна овлашћења у односу на садржину и функционирање самоуправних институција, односно ниједна највиша државна институција не може бити извор самоуправног подсистема, те тако, имамо покушај изградње специфичног и јединственог самоуправног политичког система. За уобличавање специфичности целокупног правног и политичког система СФРЈ, битно је нагласити да се сходно Уставу²⁹, одлуке и друга права и дужности Скупштине, заснивају на Уставу и закону и не могу прелазити оквир њима успостављен.

Скупштински систем СФРЈ је израђен на значајним специфичним поставкама које дају аутентичност скупштинском систему заснованом на принципу демократског јединства власти.³⁰ Уставом СФРЈ је предвиђено да функције власти и управљања другим друштвеним пословима у друштвено-политичким заједницама врше скупштине и њима одговорни органи.³¹ Тако, можемо запазити нове поставке у структури скупштинских тела, у надлежности скупштина друштвено-политичких заједница, у изборном поступку за избор сваке поједине скупштине, затим у међусобном односу скупштинских тела ужих и ширих друштвено-политичких заједница (скупштине општине, аутономне покрајине, републике и Федерације), у изборном поступку и улози радничке класе у остваривању скупштинског система, и најзад у новом положају друштвено-политичких организација у скупштинском систему.

У складу са тим, Устав одређује и положај и статус скупштина и њихових органа између различитих друштвено-политичких заједница. Устав СФРЈ је остао доследан принципу, да се друштвено-политичке заједнице, односно њихове скупштине (федерација, република, аутономна покрајина и општина) не налазе ни у каквом хијерархијском, односно у наређеном или подређеном положају. Све друштвено-политичке заједнице, а самим тим и њихове скупштине стављене су пред Устав у равноправни положај као уже и шире равноправне заједнице, које своја права, дужности и одговорности изводе непосредно из Устава. Њихов равноправни положај је, према томе, утврђен Уставом. Ниједна друштвено-политичка заједница, не може самостално и

²⁹ Устав СФРЈ, чл. 282. ст. 2.

³⁰ П. Николић, *op. cit.*, 433.

³¹ Устав СФРЈ, чл. 92.ст. 1.

арбитрерно да успоставља надлежност и да сама себи даје права мимо Устава – овај акт је извор, али и граница власти и управљања сваке друштвено - политичке заједнице у Југославији.³²

Међутим, поједине поставке нису доследно спроведене, те је дошло до нарушавања овакве концепције власти. Најкрупније одступање, а самим тим и нарушавање опште поставке система скупштинске власти, испољава се у положају Председништва СФРЈ. Овај орган је превасходно установљен ради остваривање суштине „ новог југословенског федерализма“, тј. последице настојања да се федерација организује као заједница равноправних народа и народности и тако обезбеди утицај и одговорност републике и покрајина у устваривању функција федерације. Те промене су дошле, пре свега, као резултат промене надлежности Федерације, републике и аутономне покрајине. Целокупни процес процес од уставних амандмана 1967. до Устава од 1974. године ишао је на све изразитије преношење функција, а самим тим и преношења надлежности од Федерација на републике и аутономне покрајине. Отуда се улога, место и надлежност сваке од ових друштвено-политичких заједница морала одразити на целокупан скупштински систем Југославије.³³

Председништво СФРЈ је сходно Уставу, постављено као потпуно самосталан орган са веома јаким и доминантним положајем у организацији федерације и надасве постављен као центар политичке моћи изван Скупштине СФРЈ.³⁴ Тако, Скупштина не бира, нити има право да разрешава чланове Председништва. Такође, чланови Председништва нису одговорни

³² На први поглед, евентуални спорови, који би могли да настану у погледу надлежности појединих друштвено-политичких заједница, нарочито у законодавном процесу, могла би бити само спор пред надлежним уставним судом, као спор о оцени уставности у сукобу између друштвено-политичких заједница, републике и федерације или федерације и покрајине, или општине и федерације и сл.

³³ Д. Кулић, *op. cit.*, 88-90.

³⁴ Уставом СФРЈ утврђена су следећа права и дужности, као и одговорности Председништва СФРЈ према Скупштини СФРЈ. У томе смислу Председништво:1) Проглашава савезне законе указом као актом Председништва проглашава одлуку Скупштине о избору Савезног извршног већа; 2) Поставља и опозива амбасадоре и посланике СФРЈ и прима акредитивна и опозивна писма страних дипломатских представника који су код њега акредитовани; издаје исправе о ратификацији међународних уговора; 3) предлаже председника и судије Уставног суда СФРЈ; предлаже скупштини кандидата за председника Савезног извршног већа; предлаже избор и разрешење чланова Савета федерације; 4) поставља, унапређује и разрешава генерале и адмирале, као и друге војне старешине за које то Савезни закон одреди; поставља и разрешава судије војних судова и војне тужиоце; 5) даје помиловања за кривична дела; 6) Додељује одликовања Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Устав СФРЈ, чл. 315.

пред Скупштином, те не постоји никакво средство утицаја у рукама Скупштине којим она може утицати на рад Председништва. Затим, дужи мандат чланова Председништва него делегата Скупштине. Најзад, постоји могућност распуштања надлежног већа Скупштине – уз престанак мандата Представништва, ако се у одговарајућем поступку пред надлежним већем, не прихвате одређени предлози представништва.

Уставом је истакнуто да Председништво СФРЈ обавештава Скупштину СФРЈ о стању и проблемима унутрашње и спољне политике, као и што може предлагати Скупштини СФРЈ претресање појединих питања ради доношења одлука. Према томе, јасно је да Председништво као политички орган Федерације, није орган Скупштине СФРЈ. Зато, оно успоставља сасвим одређен однос према Скупштини Југославије. Његова права, дужности, и одговорности, проистичу непосредно из Устава.

Устав садржи одредбе које се односе на поступак око решавања спорног питања ако би оно наступило између одговарајућих већа Скупштине СФРЈ и Председништва за утврђивање основних праваца политике или предлога за доношење закона или неког другог општег акта за чије се доношење заузело Председништво СФРЈ, сматрајући га неопходним.³⁵ То исто се односи и на случајеве ако Скупштина СФРЈ не прихвати предлог Председништва СФРЈ да се одложи доношење закона или неког другог општег акта. У вези ових могућих спорних питања Устав СФРЈ утврђује да надлежно веће Скупштине СФРЈ и Председништво СФРЈ споразумно утврђују поступак за разматрање спорног питања и одређују рок за усаглашавање ставова по том питању.

Што се тиче односа Скупштине СФРЈ и Савезног извршног већа (СИВ), Уставом је прописана неспојивост функција члана СИВ -а и делегата Скупштине СФРЈ³⁶, што доводи у питање уставну квалификацију СИВ-а као извршног органа Скупштине, и концепцију самог скупштинског система власти, у организационом смислу. Такође, предвиђено је право СИВ-а да поднесе колективну оставку и постави питање свог поверења Скупштини,³⁷ чиме се на први поглед, може стећи утисак могућности притиска извршног већа на Скупштину. Међутим у условима једнопартијског система, СИВ је Уставом одређен као орган који је одговоран Скупштини СФРЈ за стање у свим областима друштвеног живота, за спровођење политике и извршавање савезних закона и других прописа и општих аката Скупштине СФРЈ и за усмеравање и усклађивање рада савезних органа управе³⁸, те је ипак реч о својеврсном елементу скупштинског система власти.

³⁵ Вид. Устав СФРЈ, чл. 319.

³⁶ Устав СФРЈ, чл. 348, ст. 5

³⁷ Вид. Устав СФРЈ, чл. 359.

³⁸ Вид. Устав СФРЈ, чл. 346, ст. 2.

V СТРУКТУРА И НАДЛЕЖНОСТ СКУПШТИНЕ СФРЈ

Структура Скупштине СФРЈ је дводомна и чине је Савезно веће - као конституисана делегација радничке класе и радних људи СФРЈ коју чине делегати самоуправних и друштвено политичких организација у републикама и покрајинама и Веће република и покрајина – као институција федералне структуре. Осим таксативно побројаних послова из надлежности Савезног већа³⁹, ово Веће врши и друге послове из надлежности Скупштине СФРЈ који нису у делокругу Већа република и покрајина или које не врши равноправно са тим Већем.⁴⁰

Веће република и покрајина осим самосталног делокруга⁴¹, има Уставом предвиђену веома значајну тзв. условљену надлежност. Сходно тој

³⁹ Савезно веће: 1) одлучује о промени Устава СФРЈ, 2) утврђује основе унутрашње политике и спољну политику Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, 3) доноси савезне законе, осим савезних закона које доноси Веће република и покрајина, даје аутентично тумачење савезних закона које доноси,

4) утврђује политику извршавања савезних закона и других прописа и општих аката које доноси, као и

обавезе савезних органа у вези са извршавањем тих прописа и аката, 5) доноси буџет федерације и завршни рачун федерације, 6) одлучује о промени граница Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, 7) одлучује о рату и миру, 8) ратификује међународне уговоре о политичкој и војној сарадњи и међународне уговоре који захтевају доношење нових или мењање важећих закона које оно доноси, 9) утврђује основе организације савезних органа и њихову надлежност, 10) претреса, у оквиру свог делокруга, извештаје Савезног извршног већа и савезних органа управе, врши политичку контролу над радом ових органа и својим смерницама усмерава њихов рад, 11) претреса мишљења и предлоге Уставног суда Југославије о остваривању заштите уставности и законитости пред тим судом, 12) претреса извештаје Савезног суда и савезног јавног тужиоца о примењивању савезних закона, о општим проблемима правосуђа и о раду Савезног суда и савезног јавног тужиоца, 13) претреса извештаје, мишљења и предлоге савезног друштвеног правобраниоца самоуправљања, 14) даје амнестију за кривична дела одређена савезним законом, 15) врши верификацију мандата и одлучује о мандатно-имунитетским питањима делегата у Већу, 16) доноси пословник о свом раду. Вид. Устав СФР, чл. 285.

⁴⁰ Устав СФРЈ, чл. 285. ст.1, т. 17.

⁴¹ 1) Доноси, кад је то предвиђено овим уставом, законе о привременим мерама, 2) утврђује, на предлог Председништва СФРЈ, изворе и обим средстава и одлучује о преузимању кредитних и других обавеза за потребе народне одбране и државне безбедности које настану услед ванредних околности, 3) претреса, у оквиру свог делокруга, извештаје Савезног извршног већа и савезних органа управе, врши политичку контролу над радом ових органа и својим смерницама усмерава њихов рад, 4) утврђује политику извршавања савезних закона, других прописа и општих аката које доноси, као и обавезе савезних органа у вези са извршавањем тих прописа и аката, 5)

надлежности, Веће доноси све акте од значаја за привредни систем и јавне финансије на основу сагласности које добије од свих скупштина република и покрајина.⁴²

Савезно веће и Веће република и покрајина равноправно: 1) бирају и разрешавају председника и потпредседника, односно потпредседнике Скупштине СФРЈ, 2) бирају и разрешавају председника и чланове Савезног извршног већа, именују и разрешавају савезне секретаре и друге овим уставом и савезним законом одређене функционере и чланове колегијалних тела у савезним органима, 3) бирају и разрешавају председника и судије Уставног суда Југославије и Савезног суда, именују и разрешавају савезног друштвеног правобраниоца самоуправљања, именују и разрешавају савезног јавног тужиоца, 4) бирају и разрешавају чланове Савета федерације, 5) ратификују међународне уговоре који захтевају доношење нових или измену важећих републичких и покрајинских закона; 6) доносе одлуке о продужењу мандата делегата у Скупштини СФРЈ, 7) доносе пословник о заједничком раду већа Скупштине СФРЈ и о њиховим заједничким радним телима и одлуку о организацији и раду служби Скупштине СФРЈ. Предлог о избору, именовању или разрешењу савезних функционера сматра се усвојеним ако су такав предлог прихватила оба већа. Ако поднесени предлог не прихвати једно веће, овлашћени предлагач подноси нови предлог.

врши верификацију мандата и одлучује о мандатно-имунитетским питањима делегата у Већу. Устав СФР, чл. 286. ст. 2.

⁴² 1) Доноси друштвени план Југославије, 2) утврђује политику и доноси савезне законе којима се утврђују односи у областима монетарног система и емисије новца, девизног система, спољнотрговинског промета, кредитних и других економских односа с иностранством, образовања новчаних и девизних резерви и располагања њима, кад је то од интереса за целу земљу, царинске и ванцаринске заштите, друштвене контроле цена производа и услуга, кредитирања бржег развоја привредно недовољно развијених република и аутономних покрајина, утврђивања прихода друштвено-политичких заједница који се остварују опорезивањем производа и услуга у промету, система и извора средстава за финансирање федерације, утврђивања мера ограничења тржишта и слободног промета робе и услуга и мера које су основа за компензацију и начина и облика компензације, удруживања организација удруженог рада које обављају привредну делатност и њихових удружења у привредну комору за целу територију Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и обавезног удруживања организација удруженог рада у заједнице, даје аутентично тумачење савезних закона које доноси, 3) утврђује укупан обим расхода буџета федерације за сваку годину, 4) одлучује о оснивању фондова и преузимању обавеза федерације, осим кад су према одредбама овог устава савезни органи овлашћени да самостално оснивају фондове и преузимају обавезе за федерацију, 5) ратификује међународне уговоре који захтевају доношење нових ичи мењање важећих закона које оно доноси, 6) доноси пословник о свом раду. Устав СФРЈ, чл. 286, ст. 1.

Дакле, сходно Уставним одредбама, под равноправим дводомним одлучивањем подразумева се индивидуално и равноправно учешће оба Већа у остваривању предвиђених послова, те одлуке нема ако равноправност није постигнута. Овакав начин одлучивања не подржева законодавн поступак, осим закона о ратификацији одређених међународних уговора. Уставом није изричито предвиђен институт заједничке седнице оба већа.⁴³

У теоретским дискусијама и пракси, појавила су се спорна питања разграничења надлежности Савезног већа и Већа република и покрајина. Истиче се да је начин одлучивања постављен тако да је много значајније како у Већу република и покрајина усвојити акт, него како сачинити добар акт.⁴⁴ Тако је сам поступак доношења аката на основу сагласности, претворен у поступак давања, односно недавања сагласности – слично институту вета, те је дошло до кавалитативног девалвирања одлучивања на основу сагласности. Такође, положај делегација је у Већу приликом одлучивања је ишао све већој самосталности да се тешко може рећи да са ради о одлучивању уз договор и консултације у Већу. Одлучивање се одвијало у затвореном кругу, без утицаја јавности, науке и удруженог рада, те се често претвара у поступак међусобног „погађања“ представника република и покрајина.

Уставом СФРЈ је предвиђена надлежност Скупштине⁴⁵, кроз одређивање послова и облика помоћу којих се одређује њихова садржина. Тако најпре имамо 1) уставотворну надлежност која је, словом Устава, доста ограничено постављена: „ Скупштина одлучује о промени Устава“. Она је у пракси схваћена не само као право на доношење уставних амандмана, већ и као право редовне Скупштине да донесе нови устав.⁴⁶ Остваривање уставотворне функције, како у парцијалном – ревизионом облику, тако и њеном потпуном облику, претпоставља посебан, квалификовани поступак у односу на редован законодавни поступак. Тако су Уставом СФРЈ укључене скупштине република и покрајина у поступак доношења Устава. У тадашњој Југославији није примењено обавезно изношење изгласаног устава на референдум. Приликом припреме доношења Устава из 1974. године, примењен је посебан поступак консултовања, незваничног гласања, али и активног учествовања грађана у састављању појединих принципа и одредби Устава. Међутим, иако је поступак за промену устава био такав да је формално обезбеђивао његову

⁴³ Међутим, о могућности одржавања заједничке седнице већа оба Дома се може закључити из других уставних одредби „Право председника Скупштине да сазове заједничку седницу...“

⁴⁴ Вид. Б. Јовановић, *Одговорност за спровођење договора*, Директор бр. 8-9, 1986, 55. В. Кривокапић, *Сагласност по кључним питањима*, Директор бр. 8-9, 1986, 47.

⁴⁵ Вид. Устав СФРЈ, чл. 283.

⁴⁶ Ј. Ђорђевић, *нав. дело*, 476

непромењљивост, овај Устав је имао укупно XLVIII амандмана⁴⁷; 2) Традиционална законодавна функција, расписивање референдума, давање аутентичног тумачења закона и амнестија. Југословенско право не познаје институт обавезног референдума. Амнестију, Скупштина СФРЈ даје само за она кривична дела која су предвиђена савезним законом, а садржину закона о амнестији утврђује Кривичним закоником; 3) Планска и буџетска функција – планирање представља једну од основних функција социјалистичког парламента.⁴⁸ Не ради се о апсолутној или стваралачкој надлежности, већ је реч о економско-правном облику изражавања смера природног развоја, могућностима, потребама социјалистичке привреде и начину превазилажења криза и разлика изазваних капиталистичким начином привређивања, чији су аршини и последице и даље биле присутне. Скупштина СФРЈ је доносила тзв. друштвене планове који су могли бити једногодишњи или вишегодишњи, различитог облика и садржине.⁴⁹ Њима се не могу дерогирати основни привредни закони, али уставно нормирање, оваквим документима, даје „специфичну тежину“ у смислу неопходног и потребног усклађивања будућих нормативних аката привредног система и мера економске политике са донетим плановима. 4) Скупштина утврђује политику извршавања савезних закона, других прописа и општих аката и обавезе савезних органа у вези са извршавањем тих прописа и аката. Дакле, реч је, као и у претходној скупштинској надлежности, о политичко – усмеравајућој функцији. Политика, у контексту наведених надлежности представља део свесне интеракције, супротствљања и сучељавања мишљења, уз утицај спољних објективних фактора, улоге водеће политичке партије, степена свести, акције, мисли и науке. Као активна заједница заступника/представника народа, она јавно претреса и креира нову политику, док као орган власти, формулише основе унутрашње и спољне политике. 5) Одлучује о промени граница Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, одлучује о рату и миру, ратификује међународне уговоре о политичкој и војној сарадњи и међународне уговоре који захтевају доношење нових или мењање важећих закона. Функција одлучивања у међународним односима представља релативно нову функцију парламента у циљу демократизације социјалистичког политичког система.⁵⁰ Став Југославије о

⁴⁷ Вид. В. Гоати, *Политичке елите, грађански рат и распад СФРЈ*, <http://www.yuorpe.com/zines/republika/arhiva/96/147/147-17.html>, датум посете: 20.09.2024.

⁴⁸ Вид. С. Здунџић, *Тржишни механизми у концепцији новог привредног система*, Политичка мисао, часопис за политикологију бр. 1, 1990, 62-72.

⁴⁹ Реч је о актима и мерама које доносе органи федерације, односно органи република и аутономних покрајина, ради обезбеђивања услова за остваривање усклађених заједничких интереса удруженог рада, односно заједничких интереса република и аутономних покрајина, на јединственом југословенском тржишту. Вид. Устав СФРЈ, чл. 257. чл. 3.

⁵⁰ Ј. Ђорђевић, *op. cit.*, 481.

рату и миру је изражен у Основним начелима Устава у складу са концепцијом о активној и мирољубивој коегзистенцији, несврстаности и првржености начелима Уједињених нација. Одлучивање о рату и миру је искључиво право Скупштине и од тога се може одступити само услед фактичке нмогућности Скупштине да изврши ову надлежност – тада само Председништво СФРЈ може прогласити ратно стање⁵¹; 6) Бира председника Републике и проглашава избор Председништва СФРЈ; 7) Бира и разрешава председника и чланове Савезног извршног већа; 8) Бира и разрешава председника и судије Уставног суда Југославије и Савезног суда, именује и разрешава савезног друштвеног правобраниоца самоуправљања, именује и разрешава савезне секретаре, савезног јавног тужиоца и друге, овим уставом и савезним законом одређене функционере, у савезним органима и чланове колегијалних тела; 9) Врши политичку контролу над радом Савезног извршног већа и савезних органа управе, врши друштвени надзор. У тадашњим условима растућег значаја и даљег развоја друштвеног самоуправљања у свим сферама друштвено-политичког и економског развитка, контролна делатност, такође добија карактер социјалистичке самоуправне институције.⁵² Она се оствараје као елемент друштвене самозаштите и то кроз заштиту уставног поретка, самоуправних права радних људи и свеукупне друштвене имовине и привреде.⁵³ Запажа се нормативна употреба два термина „политичка контрола“ и „друштвени надзор“. У оквиру политичке контроле, Скупштина врши над радом извршних органа и органа управе и других друштвених функција одговорних Скупштини. У другом случају је реч о специфичној друштвеној функцији коју скупштине друштвено-политичких заједница остварују у сарадњи са органима управљања, организацијама удруженог рада и самоуправним организацијама у циљу спровођења политике, извршења закона и других прописа, расподеле дохотка као и остваривањем права и дужности државних органа, организација удруженог рада и самоуправних организација. Последњом тачком чл. 285 Устава предвиђено је да Скупштина СФРЈ врши и друге послове предвиђене Уставом.

VI ЗАКЉУЧАК

У настојању и тежњи ка даљој изградњи демократског, просперитетног, у правима једнаког друштва, потребно је преиспитати правничку и друштвено - политичку прошлост јер знања која се непосредно тичу прошлости, показују да се у томе налазе најважније смернице за боље разумевање сопствене садашњости, сналажења у новоствореним приликама, као и за све програме и

⁵¹ Устав СФРЈ, чл. 316. ст.1.

⁵² Вид. С. Мијучић, *Контролно-надзорна делатност Скупштине друштвено-политичких заједница*, Београд, 1977, 27-27.

⁵³ Устав СФРЈ, Основна начела, Одељак IV, ст. 9.

планове у будућности.⁵⁴ Идејна и полазна поставка од настанка нове Југославије, сходно Уставу СФРЈ, била је тражење нових облика и односа у развоју сацијалистичког друштва. Уставни систем у Југославији био је историјски одређен као друштвени систем који је имао да се остварује кроз систем међусобних односа људи у производњи. Делегација, сходно одредбама Устава СФРЈ представља новину у делегатском систему уопште. У специфичном скупштинском систему, са дефинитивно јаким позицијом Председништва, делегација није индивидуално представништво већ заступништво заједништва, заједничких интереса. Делегација је, у ствари, заступништво колективитета. Она је нормативно постављена као колективни носилац интереса, а самим тим и носилац сопственог интереса. Међутим, делегатски систем је као последицу имао потискивање грађанина као бирача.

Скупштина СФРЈ заиста представља огледало тадашњег друштва. Уставне одредбе о структури и надлежности Скупштине осликавале су тежњу да се политички механизам прилагоди међунационалним односима, односно да се интенција за индивидуалношћу и нужности уједињавања националних група, решава успостављањем равнотеже, партиципације, равноправности у самој структури федерације. Тежило се смањењу национално – политичких сукоба, сепаратистичких или унитаристичких покрета. Уз неоспорну критику језичко-стилских формулација, оптерећености социјалистичком и марксистичком идеологијом, институционалним експериментисањем, уз увођење тешко спроводивих друштвених института и конструкција, ипак се не може оспорити трду уставотвораца у покушају стварања јединства и „удовољавања“ противречним захтевима друштвених и политичких снага. Устав, као и сваки правни акт, представља људску творевину - у настанку, мењању, примењивању, а у случају Устава СФРЈ из 1974., изразитом непримењивању.

ЛИТЕРАТУРА

Батављевић, Д., *Уставно право*, Крагујевац, 2022.

Блажић, Ђ., Ковачевић, А., *Извршна власт у Видовданском уставу*, у: 100 година од Видовданског устава (ур. С. Ђорђевић, Ј. Вучковић), Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2022,

Борба, петак, 22. фебруар 1974, год. LIII, бр. 51.

Вранички, П., *Историја марксизма прва књига*, Загреб, 1978.

⁵⁴ Вид. Ђ. Блажић, А. Ковачевић, *Извршна власт у Видовданском уставу*, у: 100 година од Видовданског устава (ур. С. Ђорђевић, Ј. Вучковић), Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2022, 247-248.

- Вучковић, Ј., *Уставна начела*, у: Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ (ур. С. Соковић), Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2022.
- Гиденс, Е., *Социологија*, Београд, 2007.
- Гоати, В., *Политичке елите, грађански рат и распад СФРЈ*, [1http://www.yugope.com/zines/republika/arhiva/96/147/147-17.html](http://www.yugope.com/zines/republika/arhiva/96/147/147-17.html)
- Ђорђевић, Ј., *Концепција и структура новог Устава СФРЈ*, у: Концепција новог Устава (ур. Р. Марковић, П. Николић, Д. Поповић), Марксистички центар Градски комитет ОСК, Правни факултет, Београд, 1989.
- Ђорђевић, Ј., *Уставно право*, Београд.
- Здунић, С., *Тржишни механизми у концепцији новог привредног система*, Политичка мисао, часопис за политикологију бр. 1, 1990.
- Јовановић, Б., *Одговорност за спровођење договора*, Директор. бр. 8-9/1986.
- Кардељ, Е., *Самоуправљање I друштвена својина*, Сарајево, 1982.
- Кривокапић, В., *Сагласност по кључним питањима*, Директор бр. 8-9/1986
- Кулић, Д., *Промене у уставном систему Југославије од устава СФРЈ из 1963. до устава СФРЈ из 1974. године*, У: Зборник Правног факултета у Нишу, Ниш, Правни факултет, 1977.
- Марковић, Р., *Уставно право*, Београд, 2016.
- Марковић, Р., *Уставно право и политичке институције*, Београд, 1998.
- Марковић, Р., *Скупштински систем власти према одлукама Другог заседања АВНОЈ-а и Устава СФРЈ од 1974. године*, Наша законитост асопис за правну теорију и праксу, бр. 6/1984
- Мркшић, Д., *Извори права о самоуправним интересним заједницама*, Право теорија и пракса бр 1-2/1987.
- Мијучић, С., *Контролно-надзорна делатност Скупштина друштвено-политичких заједница*, Београд, 1977.
- Николић, П., *Уставно право*, Београд, 1993.
- Николић, П., *Скупштински систем – искуства и перспективе примене*, у: Два века савремене уставности (ур. М. Јовичић), књ. 9, Српска академија наука и уметности, Београд, 1990.
- Петров, В., Симовић, Д., *Уставно право*, Београд, 2018.
- Свифт, А., *Политичка филозофија*, Београд, 2008.
- Спировић - Јовановић, Л., *Самоуправни споразуми – акти самоуправног права*, Анали Правног факултета у Београду бр. 1-4/1983.
- Сокол, С., *Делегатски и скупштински систем у новом Уставу*, у: Концепција новог Устава (ур. Р. Марковић, П. Николић, Д. Поповић), Марксистички центар Градски комитет ОСК, Правни факултет, Београд, 1989.
- Стефановић, Ј., *Уставно право ФНРЈ Југославије и компаритивно право*, Накладни завод Хрватске, Загреб, 1950.
- Фатић, Б., *Критички приступ друштвеном договору и самоуправном споразуму*, Наша законитост часопис за правну теорију и праксу, бр. 6/1984.
- Фира, А., *Историјска величина Устава СФРЈ из 1974.*, Директор, бр. 8-9/1986.
- Хејвуд, Е., *Политика*, Београд, 2004
- Царић, С., *Испуњење самоуправних споразума*, Страни правни живот, бр. 1/1977.
- Устав СФРЈ, Сл. лист СФРЈ, бр. 9/74

*Anika Kovačević Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac
akovacevic@jura.kg.ac.rs
ORCID: 0000-0002-5632-1917*

SPECIFICITY OF THE POSITION OF THE ASSEMBLY OF THE SFRY ACCORDING TO THE 1974 CONSTITUTION

Abstract

The Assembly of the SFRY is the central and most important institution of political power in the federation. The name itself tends to emphasize deeper changes in the structure of the Assembly and a potential new way of making decisions. The 1974 Constitution of the SFRY emphasizes that the Assembly is an institution of the SFRY, or rather of the federation as a community. In accordance with the emphasized leading role of the working class in the development of the constitutional system of the SFRY, one of the most significant changes and constitutional innovations is certainly the introduction of the delegate system, i.e. the delegate method of constituting organs and bodies in which decisions are made. The Constitution of the SFRY proclaimed an assembly system, however, some provisions were not consistently implemented, and this concept of power was violated. The largest deviation, and therefore the violation of the general setting of the system of parliamentary power, is manifested in the position of the Presidency of the SFRY and the Federal Executive Council. The position of the Assembly reflected the complexity of the socio-political situation and the desire to adapt the political mechanism to interethnic relations, that is, to resolve the desire for individuality and the necessity of uniting national groups by establishing balance, participation, and equality in the very structure of the federation.

Keywords: *Assembly of the SFRY, self-government, delegate system, parliamentary system.*